

խուած չէր առաջուան պէս, այլ Միւրրտին գլխոյն վրայ կը ծածանէր. ջուրն ալ կամաց կամաց կը ծփար:

Եկիտիոսը մերթ դէպ 'ի լիճ՝ մերթ երկինք կը դարձնէր աչքերը: Ան առնէ հարցուց տանտէր իշխանը.

— Ի՞նչ կը նայիս այդպէս, Եկիտի:

— Փոթորկէ կը վախնամ, ըսաւ, կաշիէ դօտին մէջքին վրայ պնդելով:

— Փոթորկէ. խելքդ վերացեր է, ծերուկ. ուստի պիտի գայ փոթորիկը, երբ երկինքը ամպոյ հետք մը բնաւ չերևար:

— Անիկայ խօսք մը չէ. ամպը կրնայ լեռներուն ետեւ թաքչիլ, այս քամին ինծի կասկածաւոր կ'երևայ. եթէ, տեսա՞ր իմ, խորհրդոյս հետեւիք, որչափ կարելի է՝ աճապարենք ցցուած ժայռին հասնելու:

— Այնպէս ըրէ, ըսաւ քահանայն, ինչպէս որ փորձը քեզի կը ցուցնէ:

Ելլաւ այս բանիս իշխաններն ալ հաւանեցան, Եկիտիոս նաւակը ետ դարձուց. և այնպէս ուժ կու տար թիակին որ կարծես թէ վիշապ ձկան կուկորդէն կ'ուզէր ազատիլ: Անխոնջ աւրիւթեամբ բաւական ճամբայ կտրեց. հազիւ կէս ժամ մնացեր էր ցամաքին. քրտինքը կաթիլ կաթիլ սպիտակ մազերուն վրայ կը փայլէին: Վարժապետը տեսնալով որ դրօշը չիծածանիր, ըսաւ անոր ծիծաղելով.

— Դու, Եկիտիոս, օղին չարագուշակ մարգարէ ես. այդ սրտադողովդ որսորդները իրենց որսէն ու զմեզ ալ մեր ուրախութենէն զրկեցիր. խնդրեմ՝ քիչ մը կամաց, ահա շունչդ կը հատնի:

— Ինծի համար չեմ վախնար, արդէն մահուան դուռն հասած ծեր մը եմ. այլ ընկերութիւնը մեծ փառնոքէ խալըսել կը ջանամ, և շատ բարեբախտ պէտք է սեպել զմեզ՝ եթէ անվնաս առանց փոթորկէ բռնուելու ցամաք ելլանք:

Վարժապետն այս խօսքերուն վրայ ծիծաղելու ժամանակ, ահա ծծմբագոյն ամպ մը ժայռին վրայէն յանկարծ դուրս երկնցաւ, որ մտաց երազութեամբ կ'աճէր և սպառնալից կը նայէր լճին

վրայ: Այս տեսնալով ամենքը իրաւունք կու տային Եկիտիոսին՝ որ այնպէս կը փութար: Իսկ վարժապետը սարսափած աչքերը անընդհատ ամպին վրայ կը տընկէր. երեսին գոյնը դեղներ էր և ձեռքն ալ զեկին վրայ կը դողար. յետոյ կակազելով հարցուց ձկնորսին.

— Սիրելի Եկիտիոս, ցամաք կը հասնինք:

— Կը հասնինք, ըսաւ, եթէ քիչ մը առնեն դեռ ամպը հանդարտ կենայ. իսկ եթէ տեղէն չարժի, ան առնեն կ'առնու զմեզ փոթորիկը և ինչուան լճին միւս եզերքը կը ձգէ:

— Աստուծոյ օրհնեալ կամքն ըլլայ, ըսաւ քահանայն, խրախուսելով Եկիտիոսը՝ որ կրցածին չափ աճապարէ:

Եկիտիոսը նայեցաւ մէյ մը ամպին և գլուխը շարժելով, Անկարելի է, ըսաւ: Ծծմբագոյն ամպը կը յառաջէր դէպ 'ի լիճ. ցամաքին կողմէն սկսաւ ջուրը յուզիլ. ջրային թռչունք կը կարկաչէին. Միւրրտն ալ իր բնական զգացմամբ փոթորկին գալը իմանալով, պոչներս քաշեց: Տղայքը սարսափած վարժապետին կը դիմէին. բայց անիկայ կարող չէր զիրենք մխիթարելու, ահուգոյով պաշարուած ըլլալով. ու խելքը միտքը ամպերուն վրայ էր՝ որ անհնարին արագութեամբ մահ սպառնալով իրենց վրայ կը դիմէին:

Կը շարունակուի:

ՔԱՂՔԷՆ ԴՈՒՐՍ ՊՏՈՅՏ ՄԸ

ՍԿԻՊԻՈՆ ՄՕԲՈՒԱԼԻ ՏՆԿԱԲԱՆԱԿԱՆ ՏՈՒՆԸ Ի ՏՈԼՈՅ

ՄԵՐՁ Ի ՎԵՆԵՏԻԿ

Այնան առաւօտ մըն էր՝ որ ընկերաբար ելայ դաշտօրէքը պտոյս մը ընելու: Գրգիռս տնկաբանական մեծ տուն մը այց ելլելն էր գլխաւորապէս, ուր՝ մասնաւորաբար ընկերս յանձնարարական գործ մ'ունէր կատարելու:

Հանգիստ շոգեկառաց մէջ նստած՝ մեզի ճանապարհորդակից եղողներու հետ աստիս անդին փոփոխ խօսակցու-

Թիւններով ժամանակնիս անցունել կը ջանայինք: Խօսքը քիչ մը ատենէ 'ի վեր գիւղական կենաց վրայ կը շրջէր, որուն խօսողը կաթոգին կ'երեցնէր ինքզինքը: Ըստ իր տեսութեանց քաղաքի մը կեանքը թէպէտ ունէր իր լաւութիւնները, այլ 'ի վերայ այսր ամենայնի սովորութեան պահանջմանցը պատճառաւ անհանդուրժելի էր: Ընդհակառակն գեղջական կենաց պարզութիւնը, որուն երեսուն տարիէ 'ի վեր վայելող էր, ամենայն պարզութեան և ամենայն քաղցրութեանց մայրն էր, և կենդանութեան աղբիւր: Եւ երբ ես ձմեռուան գիշերային երկայն ժամուց ձանձրալի միակերպութիւնը կը յիշեցնէի, որ գիւղային առանձնութեան մէջ կարելի չէր զուարճութեամբ անցունել, նա՛

— Այո՛, կ'ըսէր, ըսածդ ստոյգ է. քաղքի մը ձմեռնային ընկերական զբօսանքները՝ չենք կրնար դաշտային կեանքի մը մէջ վայելել. և այդու նկատմամբ ամենայն զբօսասէր անձն անմեղադրելի է, եթէ քաղաքացւոյ կեանքը կը վերադասէ: Այլ ինծի միշտ քաղցր է այն գիւղային առանձնութեան միակերպութիւնը, ուր աշխարհային չփոթից և աղմուկներէն հեռու, կեանքը անդորր կ'անցնի, ինչպէս պայծառ ու ջինջ առուակ մը՝ որ բլրակի մը խաղաղ աղբիւրէն կարկաշտոս կ'իջնէ, դաշտաց միջէն հեգիկ հեգիկ կը սահի, և անվրդով և անպզտոր՝ նորէն երկրիս ծոցը կը դառնայ՝ ուստի բոլորած էր: Այո, հաւտա՛ ինծի՛ որ դաշտային միայնութեան մէջ սակաւապէտ կեանքը աւելի քաղցր կը սահի, և մարմնոյն առողջութիւնը աւելի անվրդով. թողում սրտին անդորրութիւնը՝ որ շատ անգամ քաղաքային ընկերութեանց մէջ՝ արիւն կը կաթէ:

Այսպիսի եղանակաւ խօսակցութիւննիս առաջ կ'երթար. մինչդեռ շոգեկառքը՝ որով կը ճանապարհորդէինք՝ շոգւոյն բռնութեամբը դաշտօրէից միջէն կը սահէր: Երկինքը վերէն ամպաւած էր, և իբր տխրութեան քօղ մը

ձգուած էր ահագին տարածութեամբ մշակեալ դաշտաց վրայ, որոց կարգ կարգ տնկեալ ծառոց տերեւները, աշնանային խստութենէն սկսած էին խամրիլ, թօշնիլ, դեղնիլ և թօթափիլ: Հարաւակողմը հեռուանց լեռանց գօտի մը կը տեսնուէր, որ իբր ամփիթէատրոնի մը յաղթ պատեր՝ տեսարանը կը պատէին, մինչդեռ դաշտաց վրայ 'ի հեռուստ մերթ գիւղի մը եկեղեցւոյն զանգակատունը կը նշմարէինք, մերթ գիւղազբօս ճոխից ամառանոց գեղեցկազարդ տներն ու պարտէզներն, և մերթ ալ մօտ ու հեռու ասդիս անդին ցրցըքնած հազար ու մէկ տեսքով տներ, որոնց միջէն աւելի ստէպ հայեցուածքնուս տակը կ'իյնար այն սկզբնական երեկոյթով գեղջուկին տնակը, որուն եղեգնեայ բրգակերպ ծածքը՝ բնակչաց կենաց պարզութեանը հաւաստիք մը կու տար: Մենք սրարշաւ կ'ընթանայինք, մինչդեռ դաշտօրէից վրայ եղանց լծոց բռնութեամբը արօրք կը հեծէին: Երկիրը ակօս ակօս կը բացուէր բեղնաւոր սերմը ընդունելու. դաշտաբնակ մշակը աշխատութեամբ կոշտացած ձեռքով մը մաճը կը սղմէր, և միւսովը խարազանը չարժելով՝ ձայնովը եզները կը խրախուսէր. խոփը շարունակաբար խորունկ խոթուելով՝ հողը պատռելով ասդիս անդին կը գիզէր:

Այն տեսարանին ուշադիր՝ կը մոռնամ որ դէպ 'ի որոշեալ կէտ մը հասնելու կը ճանապարհորդենք. երբ յանկարծ շոգեկառքը կանկ առնելով՝ կը ցնցուիմ, և զգաստանալով,

— Հասա՛նք արդեօք, կը կանչեմ ընկերոջս:

— Կարծեմ թէ ոչ, կը պատասխանէ այն. վասն զի կը տեսնեմ՝ որ դաշտօրէից մէջ ենք:

— Ի՞նչ ապա կ'ուզէ նշանակել այս. ինչո՞ւ դադարեցանք մեր ճամբան շարունակելէն. մի՞ արդեօք շոգեկառքը վտանգուած ըլլայ:

Շշնջիւն մըն էր կ'ըլլար միւս ճանապարհորդակցաց մէջ. ամեն մէկը կանկ առնելուն պատճառը գիտնալ կ'ուզէր.

պատուհաններէն գլուխնին կը կարկառէին, մէկ մը կը փնտռէին որ պատշաճաբ հարցնեն, այլ ոչ ոք կ'երևնար: Հուսկ ապա ստոյգն խմացանք. 'ի պատիւ երեսաց երկաթուղոյն պաշտօնատիրոջ մը, որ իր գիւղի տունը կ'երթար, ուղղադիմ գնացած շոգեկառքը՝ անսովոր տեղ մը կանկ առեր էր. և այս երրորդ անգամն էր՝ որ կանկ կ'առնուր կէս ժամու միջոցի մէջ, մինչդեռ դէմ եղեալ տեղը ուղղակի պիտոր հասնէր:

— Ո՛վ, կանչեց ընկերս. ինչպէս մենք ալ պաշտօնատէր չենք գտնուած՝ որ նոյնպիսի բարեբաղդ պատուոյ հանդիպէինք:

— Եւ յիրաւի որ նոյն պատուոյն բուն տեղը՝ այսօրս է, որ տառնց երկայն շրջան մը ընելու, ասկէ ուղիղ դժով վաղադոյն մեր գիտած տեղը կը հասնինք, ըսի ընկերոջս, մեր երթալու տեղը նշանացի ընելով:

Այլ միջոց չկար ոչ իջնելու և ոչ ժամանակ խնդիրք մը ընելու. շոգեկառքը նորէն սկսաւ շարժիլ, և վերջապէս անփորձ և անվտանգ հասանք գլխաւոր կայարանը, ինչանք շոգեկառքէն, ու ձիոց կառք մը ելլելով, Տոլոյի շրջակայքը փութացինք, ուր բազմամեայ ժամանակէ 'ի վեր Սկիպիոն Մորուալի տնկաբանական տունը հաստատուած է. որուն հոչակը մինչև հեռաւոր սահմաններ կը ձգի:

Պզտի գիւղական պարստի մը առջին կանկ կ'առնուէր, որուն վանդակակերպ երկաթեայ դուռը ծխնեաց վրայ շրջելով, մեզի պալատին առջևի պարտէզը մտնելու անցը կու տայ: Թէպէտ աշնանային եղանակը յառաջացած է ըստ բաւականի, այլ դեռ ևս տունկը իրենց ծաղկաւէտ վայելչութիւնը չեն կորուսած. այլ և այլ աշնանային բարգաւաճ ծաղկանց հետ՝ կերպ կերպ բազմաթերթ վարդեր կը նշմարենք, դեղնորակ, կարմիր, վարդագոյն, որոնց երկայնաւաղ բնոյն վրայ իւրաքանչիւրին անունը դրոշմուած է: Ասոնց միջէն կը դերաւանցէ իր բազմածնունդ բեղմնաւորու-

թեամբը՝ Պէնկալայի վարդը, որ ծաղկամբ հոծ է, և ցուրտին խստութեանը դէմ կարծեա թէ անվտանգ կը կռուի: Պալատին աջակողմը մեծ ապակեփակ ջերմանոց մը խակոյն կը ցուցնէ՝ որ տանը բնակչին գլխաւոր գործը տնկաբանութիւնն է:

Մենք զբօսադգած աչօք կերպ կերպ ծաղկանց, տնկոց ու ծառոց բազմութիւնը կը դիտենք, մինչդեռ պալատին դռնէն երիտասարդ մը դէպ 'ի մեզ յառաջելով՝ կիրթ շարժմամբ մը հիւրասիրութեամբ կ'ողջունէ և աղնուակերպ մը ներս կը հրաւիրէ: Ողջոյնին կը պատասխանենք ու հետը սրահը կը մտնենք, և անկէ ընդունելութեան սենեակ մը, ուր յիսնամեայ տանտէրն զմեզ ողջունելով կը մեծարէ:

Այս յիսնամեայ տանտէրը՝ բուն ինքն Սկիպիոն Մորուալն է. սենեկին մէջ ուրիշ երկու երիտասարդք կան, որ իբր իւր որդիք մեզի կը ներկայացնէ. թեթեմ մը գլուխնին ծռելով մեզի՝ յարգութեան ցոյց մը կու տան, որուն մենք ալ կը պատասխանենք, ու յետոյ նստելով խօսքը իրենց տնկաբանական պարտիզին վրայ կը դարձնենք:

— Եղանակները յաջող գնացին այս տարի, ըսաւ տանտէրն, և մեր աշխատանաց ճշունքն անվարձ չմնացին: Որչափ ալ 'ի սկզբան անակնկալ ցուրտեր ունեցանք՝ որ աղետալի կրնային ըլլալ մեր մատղաշ տնկոց, 'ի վերայ այսր ամենայնի փոփոխութիւնները անանկ արագաբար մէկմէկու կը յաջորդէին, որ քնասը անգգալի կ'ըլլար. հիմա ձմեռը մեզմ' առաջ կու գայ, և արդէն իսկ տունկերը մեծաւ մասամբ ջերմանոցաց մէջ ամփոփած ենք: Բայց որովհետեւ պտղատու ծառերը կ'ուզէք տեսնել, եթէ հաճոյ է ձեզի՝ շրջան մը ընենք որ տեսնէք ձեզի յարմարները:

Կ'եկենք սենեկէն ու բացօթեայ մշակած երկիրները կը մտնենք: Իր տունը շրջապատող բազմաթիւ արտից վրայ, կերպ կերպ պտղատու ծառոց բանակներն կը նշմարենք, ամենայն հասակի, ամենայն մեծութեան և ամենայն եր-

կրի, որոնք իրենց անուանումը և աշխարհ-
քովը կը նշանակէ: Ծիրանի, կեռասնի,
թթենի, նշենի, նռնենի, թզենի, կերպ
կերպ ու տեսակ տեսակ են. տանձե-
նւոյ տեսակներն երկու հարիւրէ աւելի
են կ'ըսէ. խնձորենին հարիւրէ աւելի
տեսակներովը կը փայլի. դեղձենիք յի-
սուն տեսակք են, հաղարջենին տեսակ
տեսակ, չորենին բազմատեսակ, գին-
ւոյ որթին տեսակներն վաթսունէ աւել-
ի են, սեղանի խաղողը հարիւր տեսա-
կէն աւելի: Ո՛րն յիշեմ, տեսակ տեսակ
ընկուզենիները, սերկեկները և ուրիշ
կերպ կերպ պտղատու ծառեր, որ մար-
դու յիշողութիւնը չեն մնար, և որոնք
բանակի կերպով շարք շարք կը տեսնես
ետէ ետև շարուած, բարդաւաճ վի-
ճակի մէջ: Հոս Ամերիկացին իր երկրին
ծառոց խումբերուն մէջ ժուռ գալով,
ինքզինքը իր հայրենեաց հողը փոխուած
կը կարծէ: Չինացին, Ճաբոնացին ի-
րենց երկրին անուշահամ պտուղներն
կը ճաշակեն, և մինչև այրեցած գօտի-
ներու բնակիչը իրենց հայրենեաց հո-
ղը յիշեցնող տունկեր կը նշմարեն:

Կը քալես կ'անցնիս դաշտաց քովէն,
պտղատու ծառոց՝ անտառայինքն կը
փոխանակեն. նոճեաց և ուտնախեժ
ծառոց բազմակերպ տեսակներն հետ-
դհետէ հայեցուածոցը կը յաջորդեն.
մշտականաչ ծառերն ու թփերն՝ կարգ
կարգ շարուած են. ցանգապատ տուն-
կերն, մագլցող բոյսերն, զարդի ծառա-
յող թփերն, ամենը իրենց կարգը ու-
նին, ամենը իրենց անունը կը կրեն, և
պտրտցնողը անոնց պաշտօնն և օգուտը
կը մեկնէ մեղի:

Ծրդկանց բաժանումը կը մտնենք,
ուր կերպ կերպ ձևերով, տեսակ տե-
սակ գոյներով վարդենիք կը թաղաւո-
րեն. բարձրաբուն երվին երվին տալիայք
բազմածաղիկ կը զբօսնուն, և այլ հա-
զարումէկ տեսակ տունկը կան, որոնց
ծաղիկ վայելչութիւնը անցեր է և ձմեռ-
նային քնոյ կը պատրաստուին: Գա-
ւիթներուն մէջ կանաչագոյն փայլուն
տերևով քամելեայց բազմութիւնը կոյտ
կոյտ հաւաքուած են: Զերմանոցաց

մէջ լիմոնենիները և նարինջենիները՝
գլխնուս վրայ հովանեքար կը տարա-
ծին, մինչդեռ ամեն երկրի ազգ ազգ
ծաղկաբեր տնկոց բազմութիւնը՝ կարգ
կարգ աստիճաններու վրայ շարուած,
առ'ի շեղ ձգուած կանաչազդեստ ծաղ-
կապսակ գորգ մը կը նմանին: Հոս եր-
կիր մը, հող մը մոռցուած չես տեսներ.
ամեն երկրին անունը՝ իր յատուկ բոյ-
սին երեսը գրած կը տեսնես, և զոր
կլիմայն կարող չէ յղանալ ու բարդա-
ւաճել, արուեստը կը ծնանի, կը սնու-
ցանէ ու կը պահպանէ:

Եւ արուեստը՝ բնութեան մարդուս
տուած միջոցն է, որ մինչդեռ անով իր
կենաց պիտոյքը պիտոր հայթհայթէ,
մարդկութեան օգտին ալ ջանայ պիտի
ծառայեցնելու: Ուստի և այս տանս բնու-
թեան մշակքն, լաւապէս իրենց վախ-
ճանին կը հասնին: Իրենց աշխատու-
թեանց արդիւնքներն վաճառականա-
բար ասդիս անդին կը ցրուեն. արե-
ւելքն և արեւմուտքէն, մերձաւոր ու
հեռաւոր տեղերէն խնդիրքներ կ'ըլ-
լուին իրենց, որոնց ամենայն խնամքով
կը պատասխանեն, ամենայն պէտք ե-
ղած զգուշութիւններով՝ ծառ, թուփ
ու բոյս ծրարելով ու խնդիրքն ընողնե-
րուն զրկելով:

Հոլանտայի բարձր տանձենիի մը
մօտ կանկ առինք. ծառին դեղեցկու-
թիւնը յորդորեց զիս՝ որ անոր տարիքը
հարցնեմ:

— Քսանուիրեք տարուան է, պա-
տասխանեց ան. ես ձեռքս տնկեցի,
ինչպէս նաև բոլոր այն մեծ ծառերն՝ որ
հոն վարերը կը տեսնէք: Իսկ այն մեծ
մանիոլիան՝ որուն մեծաթերթ խոշոր
ճերմակ ծաղիկը՝ բոլոր պարտէզն հո-
տովը կը լեցընէ. այն՝ հօրմէս մնացած
ժառանգութիւն մըն է, ու վաթսու-
նըութ տարուան կայ:

— Ուրեմն շատ տարիէ 'ի վեր է՝ որ
այս զբաղանքին ետէն ես:

— Յիսուն տարուան կեանքս այս
դաշտերուն վրայ անցուցած եմ. որ թէ-
պէտ և հայրենական ժառանգութիւն
մըն են, և նախնական բեղնաւորութիւ-

նը հօրս ճգանց քիրտը տուած է, այլ ես ալ իմ յարատե աշխատանքովս միշտ ջանացեր եմ հօրս ջանքը յառաջացնելու և արուեստը կատարելագործելու: Եւ այս որդիքս՝ որ կը տեսնէք, ինծի յոյս կու տան որ միշտ պիտոր ջանան հօրս և իմ գործս այլ աւելի կատարելագործութեան հասցնելու:

— Ըսածիդ տարակոյս չկայ, պատասխանեց ընկերս. բարի օրինակը ժառանգութիւն մըն է՝ որ որդւոց որդի կ'անցնի. ինչպէս դու հօրդ հետոցը հետեւեցար, որդիքդ ալ նոյն կատարելութեանը պիտոր հետեւին: Միայն եթէ ինծի ներէի, մէկ հետաքրքրութիւն մը ունիմ հարցնելու. կը փափագէի ձեր անուան ստուգութիւնը գիտնալ, որ իտալացի անուն չերենար:

— Այո, ստոյգ է այդ. վասն զի մենք ծագմամբ գաղղիացի ենք. ու հայրս Գաղղիոյ մեծ յեղափոխութեան ժամանակը ինքնակամ աքսորուելով, յետ իր ընտանեաց թշուառութեանց ականատես ըլլալուն, աս կողմերս գաղթեց: Ինքզինքը տնկաբանական մշակութեան տալով, ջանաց մոռնալ իր հայրենիքը, որ այնքան վշտաց գերեզման եղած էր: Իր սիրցնող բնաւորութեամբը աս կողմի բնակչաց սիրտը կըցաւ իրեն գրաւել, որ սիրելով կը յարգէին զինքը: Ի սկզբան պզտի պալատը ստացաւ իր մէկ երկու դաշտերովը. կամաց կամաց իր աշխատանաց շահովը մեծցուց. և քառասունութերկու տարի վայելելէն ետքը, երբ բնութեան անհրաժեշտ պարտքը պիտոր հատուցանէր, բոլորը ինծի աւանդելով, « Որդի, ըսաւ, այս հողս իմ վշտերս ինծի մոռցուց. իմ աշխատանացս քրտունքը այս աստիճանի զայն պտղաբեր ըրին. արդ զայն քեզի կ'աւանդեմ ու քեզմէ կը խնդրեմ որ իմ աշխատութիւնս պարապի գնացած չըլլայ. ջանա իմ գործս յառաջացնելու, և քեզի օգնական՝ օրհնութիւնս կը թողում»: Այո, հաւտացէք՝ որ այդ օրհնութիւնը մինչև այս օրս շարունակ ներսի դիս զգացած եմ, որ զիս միշտ յառաջագէմ ըլլալու կը գրգռէ:

— Եւ ստոյգ, պատասխանեցի ես, որ այն օրհնութեան արդեանց հաւատ տեացը ականատես ենք մենք հիմա:

— Բայց արդեօք, ըսաւ տէրը, ինծի ալ կը ներէք հիմա ձեզի մէկ խնդիրը մը ընելու:

— Ամենայն համարձակութեամբ. պատասխանեցինք, և փափագելի էր մեզի որ կերպով մը կարենայինք ձեր ազնիւ հիւրասիրութեանը փոխարէն մը ընել:

— Շնորհակալ եմ. այդ ձեր ազնւութեանը ցոյց է. բայց այս միայն կը խնդրեմ՝ որ եթէ կարելի ըլլար իմ տընկաբանական տանս անունը ձեր ազգայնոց ծանօթացնելք: Եթէ այս շնորհքը կարելի ըլլար ինծի ընէիք, մեծ երախտադիտութեան պարտական կ'ընէիք զիս:

— Սիրով. որչափ կրնանք, ձեր այդ խնդիրը փութանք պիտի կատարելու. և միանգամայն ջանանք պիտի յորդոր ըլլալ մերազնեայց, որ այդպիսի շահաւէտ միջոցէ մը քաղելու օգուտը չկորսընցունեն:

— Բայց, ըսաւ ընկերս, ծառոց փոխադրութեան լաւագոյն եղանակը ո՞րն է:

— Լաւագոյն եղանակը, պատասխանեց տէրը, աշունն է, և նաև դարնան սկիզբը. որ ծառերը քնոյ մէջ ըլլալով՝ փոխադրութենէ չեն կրեր:

— Լաւ է, ըսի, այս նշանակել, որ եթէ տնկաբանութեան սէր ունեցող մը կ'ուզէ այս ծանուցմունքէն օգուտ քաղել, գիտնայ և ժամանակը:

— Ունիմ դարձեալ, ըսաւ տէրը, բոլոր տանս ծառոց ու տնկոց ընդհանուր ցուցակը, իրենց անուններովը ու գիներովը. եթէ մէկը գտնուի՝ որ ուղենայ նոյնը ունենալ, բաւական է որ խնդրէ, պատրաստ եմ ձրիաբար իրեն հասցնելու:

Այս ատենս լմնցած էր մեր այցելութեան նպատակը, ժամանակն ալ մեզ դարձի կը հրաւիրէր. ողջունեցինք այն հիւրասէր տէրը, ու խրախուսելով զինքը որ միշտ իր ջանքին մէջ յարատե,

չնորհակալ եղանք իրեն և իր որդւոցը՝ որ այնպէս սիրով հիւրասիրեցին զմեզ, և անկէ ելլելով՝ շոգեկառօք նորէն քաղաք դարձանք, թողլով մեր ետեւէն գեղերն ու դաշտերը, որոնց վրայ ծանրաքայլ կը յառաջէր ձմեռուան ամայութիւնը:

Եւ այս պտոյտ մըն էր քաղքէն դուրս դաշտօրէից մէջ:

Հ. Յ. Ի.

ՏՈՒՎՐԻ ԵՒ ՔԱԼԷԻ ՎՐԱՅԷՆ ՁԳՈՒԵԼԻ ԿԱՄՐՁԻՆ ՊԱՏԿԵՐԸ

1868ին մայիս ամսաթերթին մէջ հրատարակեցինք այս առաջարկութիւնը. հիմա անոր պատկերն ալ ընթերցողաց կը ներկայացնենք, միանգամայն իմացնելով՝ որ այս այն մտացածին առաջարկութիւններէ չէ, որոնք միայն գիտնոց ծաղու նիւթ եղած են:

Շատ ժամանակէ 'ի վեր աշխարհիս երեւելի ճարտարապետները տեսակ տեսակ առաջարկութիւններ ըրին՝ կամ կամուրջով և կամ զընէլով Գաղղիան Անգղիոյ հետ միացնելու համար. բայց միշտ 'ի կախ մնաց առաջարկութեանց գործադրութիւնը՝ չափազանց ծախուց և մեքենական միջոցաց անբաւականութեան պատճառաւ: Սակայն հիմա թուի որ արհեստից և գիտութեանց հսկայաքայլ յառաջադիմութիւնը՝ այս երկու գծաւորութեանց ալ յաղթած ըլլայ: Ինչուան հիմա ինչ ճիգն որ թափեց մարդկութիւնը՝ այս առաջարկութիւնը յաջողելու համար՝ ընդունայն ելաւ. մտածութեանը մէջ նորութիւն մը չկար. իսկ ծովային նեղուցի մը վրայէն կամուրջ մը ձգելը՝ Տորա կամ Բոյ գետերուն վրայէն կամուրջ ձգելուն չինմանիր:

Դրնէլ բանալու առաջարկութիւնը ոչ ոք կը տարակուսի՝ որ սարսափելի մտածութիւն մ'է. և թէպէտ հիմա անոր գործադրութիւնը անկարելի չի համար-

ըուիր, սակայն բազմաց կարծիքն այն է՝ որ զընէլի մը ձեռնարկը աւելի գծուարին ըլլայ քան թէ կամրջինը, որուն հաւաստիք թամիզին զընէլը, որ յիրաւի մեծագործ չինուած՝ բայց կ'ըսեն թէ սկսեր է տկարանալ:

Կամրջաց շինութիւնն ալ ամենազրգուարին գործերէն մէկն համարուած է, սակայն Ամերիկա գետոց վրայէն այնպիսի տարօրինակ լայնութեամբ կամուրջներ ձգած են՝ որոնց համար հարկ եղած է հին դրութենէն զարտուղի: Ասոնցմէ ահաւասիկ Պ. Պուդէի Կաղղիացի ճարտարապետին միտքն արթնցաւ Տուվրը Գալէի հետ միացնելու առաջարկութիւնը. հրատարակեց զայն, և այնչափ ընդունելի եղաւ՝ որ քիչ ժամանակի մէջ կրցաւ դրամագլխով ընկերութիւն մը կազմել՝ որուն անդամներն էին մեծաւ մասամբ հիւսիսային Գաղղիոյ ճարտարապետները, մեքենագործները և վաճառականները. նպատակաւ՝ որ ըստ առաջարկութեան Պուդէի՝ նախագաղափար մը շինեն երեսուն մեզր լայնութեամբ, և գործադրութենէն առաջ կարևոր փորձերն ընեն:

Գաղղիացի ճարտարապետը երկու գծագիր ներկայացուց, առաջինն է կամուրջ մը մէկ կամարով միայն, և երկրորդը՝ ինը կամրջակալներով մէկմէկէ երեք հազար մեզր հեռաւորութեամբ. կ'երևայ թէ երկրորդ գծագիրը յաջողած ըլլայ, որուն պատկերն է հոս զրածնիս: Կամուրջը պիտի յենու Գաղղիոյ կողմէն Պլան-Նէ հրուանդանին, և Անգղիոյ կողմէն Շէքսբիր-Քլիֆ ամրոցին վրայ: Իրենց մէկմէկէ ունեցած բացակայութիւնը 29,700 մէզր է: Կազմածքին ամեն երկաթեղէն մասունքն ելեկտրացած և կոշորաքերքաւ ըսուած խէժով պատած են:

Գործոյս շահաւէտութիւնը Գաղղիոյ և Անգղիոյ համար ամեն մարդ զիւրաւ կրնայ ըմբռնել. բայց ճշմարիտը զուրցելով՝ եթէ միջնադարեան բարբարոս մեծնաւորութիւնը, որ սկսեր էր յուզիլ Գաղղիոյ մէջ յաղթանակէ, այն առտն լաւագոյն կ'ըլլայ այս երկու աղ-